

بررسی تجارب زیسته مشاوران از ادراک اخلاقی و چالش‌های آن در حرفه مشاوره

نقیسه حسینی بیوکی* | کیومرث فرحبخش** | حسین سلیمی بجزستانی*** | معصومه اسمعیلی****

چکیده

در فرایند مشاوره، مشاوران ناچار به درک اخلاقی موضوعات مختلفی هستند که در این مسیر چالش‌های زیادی وجود داشته و مواردی تاثیرگذارند به همین دلیل این پژوهش تجارب مشاوران از ادراک اخلاقی و چالش‌های آن را مورد بررسی قرار می‌دهد. روش‌شناسی این پژوهش کیفی و با رویکرد پدیدارشناسی بود. جامعه موردپژوهش را مشاورانی که در حداقل پنج سال سابقه داشتند، تشکیل دادند. از بین آنها به روش نمونه‌گیری هدفمند نمونه بیست نفری انتخاب شدند، فرآیند نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع طول کشید. روش جمع‌آوری داده، مصاحبه نیمه ساختاری یافته بود. تحلیل داده‌های گردآوری شده به روش کلایزی انجام شد. بعد از تحلیل داده‌ها سی و شش مضمون فرعی، پنج مضمون اصلی شامل (ویژگی‌های شخصیتی، رشد اخلاقی - حرفه‌ای، نظام ارزشی و اعتقادی، حساسیت به مسائل فرهنگی، آگاهی از کاستی‌های نظامنامه) به دست آمد. نتایج یافته‌های پژوهش علاوه بر ایجاد بینش و آگاهی نسبت به چالش‌های مشاوران در ادراک اخلاقی، می‌تواند جهت برنامه‌ریزی برای رفع مشکلات و مسائل این گروه و مراجعین و سازمان‌های ذی‌نفع مورد استفاده قرار گیرد.

کلیدواژه‌ها

ادراک اخلاقی، مشاوران، مشاوره، چالش.

* دانشجوی دکتری تخصصی، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (nhb1991@yahoo.com)

** دانشیار، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران (نویسنده مسئول). (Kiiumars@yahoo.com)

*** دانشیار، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (H.salimi.b@gmail.com)

**** استاد تمام، گروه مشاوره، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. (masesmaeily@yahoo.com)

(تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۵/۱۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۱۷)

□ نقیسه حسینی بیوکی، کیومرث فرحبخش، حسین سلیمی بجزستانی دانشیار، معصومه اسمعیلی (۱۴۰۳). بررسی تجارب زیسته مشاوران از ادراک اخلاقی و چالش‌های آن در حرفه مشاوره، فصلنامه اخلاقی و حیاتی، ۲(۳۱)، ۱۶۳-۱۹۵. | doi: 10.22034/ethics.2024.464138.1986

مقدمه

از آنجایی که قرن حاضر، قرن استرس و فشار روانی است، بنابراین خدمات مشاوره‌ای یکی از ضرورت‌های زندگی امروزی است. بنابراین مشاوران و روانشناسان نقش مهم و ضروری در سلامت روان افراد جامعه ایفا می‌کنند و مشاوره و روان‌درمانی از جمله حرفه‌های مبتنی بر اخلاق هستند. درمانگران در حیطه مسایل روانشناختی این تکلیف را دارند که با توجه به نظامنامه اخلاقی خود به عمل بپردازند (وصال، ۱۳۹۸، ص. ۲). زمانی که یک عضو حرفه یاورانه‌ای به اصول اخلاقی حرفه خود پایبند نباشد و آن را رعایت نکند بر اعضای آن حرفه تاثیر منفی می‌گذارد. لذا آگاهی متخصصان مشاوره به عنوان یکی از حرفه‌های اساسی یاورانه از مسایل اخلاقی حرفه خود و آگاهانیدن درمانجویانشان از آن‌ها ضروری می‌نماید و سبب می‌شود که مراجعان در جلسات درمان از عمیق‌ترین احساسات و مسایل محرمانه زندگی خود سخن به میان بیاورند (کوری، ۱۳۸۷).

بر اساس تعریف رملی^۱ و هرلیهی^۲ (۲۰۰۵)، لغت اخلاق بیان‌کننده باورهای یک گروه حرفه‌ای در مورد این است که چه چیزی درست و مرتبط با استانداردهای همان حرفه است. نظام‌نامه‌های اخلاقی جهت انسجام این روند و حمایت از متخصصان به وجود آمده‌اند. این قوانین به عنوان راهنما و راهگشای چالش‌های اخلاقی و حرفه‌ای هستند که ممکن است مشاوران و درمانگران در صورت برخورد با دوراهی‌های اخلاقی، برای دریافت راهنمایی به این نظام‌نامه‌ها مراجعه کنند (مالی^۳ و دکلی^۴؛ ۲۰۱۳). اگر نظام‌نامه اخلاقی برای حل مسئله‌ای به اندازه کافی جامع و یا مانع نباشد، باید برای حل آن به سراغ اصول

-
1. Remley
  2. Herlihy
  3. Malley
  4. Deklewa

اخلاقی رفت. این اصول برای تصمیم‌گیری درباره موضوعات اخلاقی که همراه با یک دوراهی اخلاقی خاص هستند، به کار می‌رود. نظام‌نامه‌های اخلاقی همیشه راه‌حل چنین دوراهی‌هایی را ارائه نمی‌دهند و یا نمی‌توانند ارائه دهند (کیچنر^۱، ۱۹۸۴).

سازمان‌های حرفه‌ای ناظر بر عمل روانشناسان نیز، همسو با این هدف، کدهای اخلاقی را طراحی و اجرا می‌کنند؛ برای این منظور هر کشوری قوانین و معیارهایی خاص دارد و روانشناسان در حوزه‌ی کاری خود، موظف به پیروی از آن‌ها هستند (سپوند و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۲۰). تحقیقات نشان می‌دهد که اخلاقی بودن یا نبودن رفتارها و عملکرد، می‌تواند موجب بروز پدیده‌های مثبت یا منفی در سطح سازمان گردد. رفتارهای متفاوت اخلاقی افراد در یک طیف خطی، که یک سر آن سلامت و سر دیگر فساد است قابل تحلیل است. مشاوره شغل بسیار حساسی است و این حرفه نیازمند افرادی است که علاوه بر دانش کافی بتواند اصول اخلاقی را به خوبی رعایت کنند (لی^۲ و راجرز^۳، ۲۰۰۹). اخلاق حرفه‌ای در مشاوره خصوصاً در کار با مشکلات اخلاقی به‌طور پیوسته‌ای نمود می‌کند (وارن^۴ و آهلس^۵، نونز^۶، ویترفورد^۷ و زاکاریا^۸، ۲۰۱۴). چالش‌های اخلاقی بخش اجتناب‌ناپذیر حرفه روانشناسی محسوب می‌شود و روان‌شناسان در حوزه‌های مختلف هر یک به نحوی با آن‌ها مواجه‌اند (دوران، مجدیان و میرزایی، ۱۳۹۱، ص. ۳۰). امروزه، بسیاری از کشورهای صنعتی به این بلوغ رسیده‌اند که بی‌اعتنایی به مسائل اخلاقی و فرار از مسئولیت‌ها و تعهدهای اجتماعی، به از بین رفتن سازمان می‌انجامد.

-
1. Kitchener
  2. Lee
  3. Rodgers
  4. Warren
  5. Ahls
  6. Nunez
  7. Weatherford
  8. Zakaria

سازمان‌های موفق برای تدوین استراتژی اخلاقی احساس نیاز کرده و به این باور رسیده‌اند که باید در سازمان، فرهنگی مبتنی بر اخلاق رسوخ کند (بنی هاشمی و علیزاده، ۱۳۹۶، ص. ۱۰۴).

بیان مسئله

در اوایل دهه ۱۹۸۰، لوزیتو^۱ اصول اخلاقی را پایه حیاتی تمام اعمال یک مشاور و روانشناس می‌دانستند. محققانی از جمله برادلی^۲ و همکاران (۲۰۰۱) و چا^۳ و همکاران (۲۰۰۴) بیان کرده‌اند که در علم مشاوره، مشاوران و روان‌درمانگران روزانه و گاهی چندین بار در روز با مسائلی مواجه می‌شوند که مرتبط با این اصول اخلاقی و حرفه‌ای است. یک مشاور باید پایبند به اصول اخلاقی باشد تا بتواند با اتخاذ تصمیمات اخلاقی، برای مراجعانش سودمند باشد. متخصص اخلاقی بودن نه تنها یک درک از قوانین اخلاقی را در زمینه حرفه‌ای نیازمند است بلکه تفسیر آگاهانه آن‌ها را برای موقعیت‌های حرفه‌ای که با آن مواجه‌اند را ملزم می‌کند. بررسی و درک ضوابط اخلاقی حرفه، موقعیت و فرصت خوبی برای شروع است، اما آن مقصد و هدف نیست و با درک ملاک‌های اخلاقی، متخصص قدم در راهی می‌گذارد که هرچه پیش می‌رود با سؤالات، ابهامات و مسائل اخلاقی تازه‌ای مواجه می‌شود که بررسی و پاسخ دادن به آنها او را به استانداردهای فراتر سوق می‌دهد. ادراک یک فرآیند ذاتی انسانی است؛ تفسیر و سازماندهی فرآیندی از اطلاعات ورودی با هدف فهمیدن عکس‌العمل موردنظر متناسب با آنهاست. ادراک نوعی فرآیند است و در این فرآیند افراد عقاید شخصی خود را که فراهم آورنده اطلاعات معنادار در ارتباط با محیط آنهاست، سازماندهی و تفسیر می‌کنند (جورج^۴، ۲۰۰۹). بر این اساس، مردم آنچه را که هر روزه در همه جا می‌بینند درک می‌کنند

-
1. Losito
  2. Bradley
  3. Chae
  4. George

(عاطفی و برزگری، ۱۳۹۶، ۱۱۸). یک ارتباط قابل توجه بین ادراک از مشکل اخلاقی و مقاصد اخلاقی وجود دارد؛ به گونه‌ای که ادراک شخص از یک مشکل اخلاقی، تعیین کننده اقدام یا عملی است که آن فرد انجام می‌دهد. ادراک اخلاقی نیز توانایی فرد برای شناسایی اقدامات اخلاقی و غیر اخلاقی و نتیجه اخلاقی آنچه در شخصیت و رفتار خوب و درست است، می‌باشد (جونز^۱، ۱۹۹۱). به گفته باگداسارو^۲ و همکاران (۲۰۱۶) ادراک اخلاقی نیز عامل محرک تمام تصمیم‌گیری‌های اخلاقی و به معنای تشخیص فرد از یک مفهوم اخلاقی است. در واقع ادراک اخلاقی، نقطه‌ای از زمان تعریف می‌شود که فرد در می‌یابد که با شرایطی مواجه است که در آن باید طبق موازین اخلاقی اقدامی را انجام دهد یا ندهد که بر اثر آن منافع یا انتظارات خود و دیگران تحت تاثیر قرار خواهد گرفت (هنیک^۳، ۲۰۰۸). توانایی ادراک اخلاقی و عوامل موثر بر آن طیف وسیعی از متغیرها را دربرمی‌گیرد که سبب می‌شود آستانه وقوع آن در افراد مختلف، متفاوت باشد. به عنوان مثال، میزان شدت و نقش انکارناپذیری بر عملکرد وی در موقعیت‌های مختلف ایفا می‌کند (گل محمدیان و همکاران، ۱۳۹۴، ص. ۱۲۴).

مشاوران هر روز با مشکلات و چالش‌های اخلاقی مواجه می‌شوند که برای روبروشدن با آن به درک اخلاقی نیاز دارند. ادراک اخلاقی به فرایندی که از تشخیص یک مشکل اخلاقی شروع و از طریق منطق اخلاقی و کمک از منابع مختلف به تصمیم واقعی ختم می‌شود، گفته می‌شود. مشاوران باید توانایی انجام رفتار اخلاقی مبتنی بر درک اخلاقی را داشته باشند. مشاوران روزانه مجبور به تصمیم‌گیری‌هایی براساس اصول اخلاقی بوده و درچنین موقعیت‌هایی نیازمند درک اخلاقی درست از آن موقعیت هستند. هرچند مشاوران به دلیل دامنه کاری وسیع خود به کرات با چالش‌های اخلاقی روبرو می‌شوند، با وجود

---

1. Jones
2. Bagdasarov
3. Henik

داشتن تخصص‌های مختلف در مواجهه با چالش‌های اخلاقی ناتوان هستند. رفتارهای اخلاقی در واقع شیوه معینی از زیستن است. اگرچه کدهای اخلاقی چارچوبی را برای تفکر انتقادی و آشنایی با اصول اخلاقی فراهم می‌کند، اجرای آنها در اعمال روزانه مشاوران محدود است چراکه برخی از چالش‌ها موقعیتی و اغلب متأثر از عوامل متعددی می‌باشد. کدهای اخلاقی منبع کافی‌ای برای رفتار اخلاقی نمی‌باشد چون در مواقع مختلف موضوعاتی پیش می‌آید که فراتر از اصول است و مشاور باید توانمندی لازم را داشته باشد تا در صورت روبرو شدن با مسائلی بتواند از کدهای اخلاقی استفاده کند و در صورتی که نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای به آن موضوع نپرداختند فرد توانایی ادراک اخلاقی آن موضوع و به تبع آن تصمیم و رفتار اخلاقی را داشته باشد، بنابراین درک مسائل اخلاقی و چالش‌هایی که در مسیر این ادراک صورت می‌گیرد برای حرفه مشاوره و روان‌درمانی حائز اهمیت است و از آنجا که درک ساختار اصلی پدیده‌های تجربه شده انسانی از طریق تجزیه و تحلیل توصیفات شرکت کنندگان و معنابخشی و مفهوم‌سازی در ارتباط با تجربیات زیستی مورد نظر است، از این رو در این پژوهش به بررسی تجارب زیسته مشاوران از ادراک اخلاقی و چالش‌های آن در حرفه مشاوره پرداخته می‌شود.

روش

بعضی از سؤالات در پژوهش تنها به وسیله روش کیفی پاسخ داده می‌شوند مانند این که تجربه زیسته افراد از یک پدیده چگونه است. روش پژوهش حاضر کیفی و با رویکرد پدیدار شناسی بود. این رویکرد با توجه به اصول هستی‌شناختی خود تا حد امکان بر تجربه‌های دست اول یا تجربه زیسته متمرکز شده و از پرداختن به موضوعات ثانویه خودداری می‌نماید (محمدپور، ۱۳۹۲). جامعه مورد پژوهش را مشاورانی که حداقل مدرک کارشناسی ارشد را دارند و ۵ سال سابقه مشاوره داشته و از اصول اخلاق حرفه‌ای آگاهی

داشته، تشکیل می‌دهد. از بین آنها به روش نمونه‌گیری هدفمند نمونه ۲۰ نفری انتخاب شدند، فرآیند نمونه‌گیری تا رسیدن به اشباع نظری طول کشید. اشباع نظری، نقطه‌ای در تحقیقات کیفی است که نشان‌دهنده کفایت داده‌های گردآوری شده است و در واقع گواه و مدرک جدیدی از داده‌ها حاصل نمی‌شود به طوری که نمونه‌ها از آن پس مشابه به نظر می‌رسند (ذکایی، ۱۳۸۱).

بر این اساس در پژوهش حاضر، مصاحبه نیمه ساختاریافته به شیوه گفتگوی دو طرفه حضوری در یک مکان عمومی و همچنین مصاحبه آنلاین برای به دست آوردن داده‌های پژوهش انجام گرفته است. مدت مصاحبه با هر نفر از ۴۰ تا ۹۰ دقیقه متغیر بود. ابتدا چند سوال اصلی و محوری مطرح و سپس برای پی بردن به تجربه عمیق‌تر شرکت‌کنندگان، سوالات بیشتری پرسیده شد. بدیهی است ترتیب سوالات برای شرکت‌کنندگان متفاوت بود و به فرایند مصاحبه و پاسخ‌های هر فرد بستگی داشت. به عبارتی برای فهم عمیق‌تر تجارب آزمودنی‌ها و بر اساس روش سقراطی، پاسخ‌ها مبنای سوالاتی دیگر قرار می‌گرفت. در ادامه به منظور دستیابی به تجارب زیسته مشاوران از ادراک اخلاقی و چالش‌های آن سوالاتی نظیر “ادراک اخلاقی برای شما چه معنایی دارد؟” و “به عنوان مشاور چه چالش‌هایی در درک مسائل اخلاقی داشتید؟” پرسیده شد. در صورت بیان ناقص یا جواب کوتاه، پژوهشگر با استفاده از سوالات بیشتری سعی نمود بیان شرکت‌کنندگان در مورد سوال واضح و کامل گردد. تحلیل داده‌های گردآوری شده به روش کالیزی انجام شد. پدیدارگرایی کالیزی شامل مجموعه‌ای از فعالیت‌ها از جمله مشخص کردن جملات، استخراج مفاهیم، دسته‌بندی مفاهیم بر اساس تشابهات، پیوند نتایج برای توصیف جامع از پدیده تحت مطالعه، اعتباربخشی یا ارجاع به هر نمونه و پرسیدن درباره یافته‌هاست. لازم به ذکر است که در معتبرسازی نهایی از ملاک‌های قابل قبول بودن و قابلیت اطمینان استفاده شد. برای بررسی

اعتبار، اطلاعات هر مصاحبه پس از تجزیه و تحلیل در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت و براساس نظرات آنها اصلاحات لازم انجام پذیرفت. برای قابلیت اطمینان، یافته‌ها شامل مقوله‌های اصلی و مقوله‌های فرعی پژوهش، از طریق نظرات اعضای هیئت علمی گروه مشاوره دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی مورد بررسی، مشورت و اصلاح قرار گرفت. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه پژوهش در جدول ۱ آمده است.

شماره شرکت‌کننده	سن	جنسیت	مقطع	رشته	شغل	سابقه کاری
۱	۳۹	خانم	دکتری	مشاوره	مشاوره خانواده	۵
۲	۳۳	خانم	کارشناسی ارشد	روانشناسی	درمانگر نوجوان	۸
۳	۳۵	آقا	دکتری	روانشناسی	روانشناس بالینی	۷
۴	۵۲	آقا	دکتری	مشاوره	مشاوره خانواده	۳۰
۵	۴۰	خانم	دکتری	روانشناسی	مددکار و روانشناس	۱۲
۶	۳۸	خانم	دکتری	روانشناسی	روان‌درمانگر فردی	۱۰
۷	۳۲	خانم	دکتری	مشاوره	زوج‌درمانگر	۵
۸	۴۴	خانم	دکتری	مشاوره	مشاور کودک	۱۵
۹	۳۳	آقا	دکتری	مشاوره	مشاور مدرسه	۹
۱۰	۴۵	خانم	دکتری	روانشناسی	درمانگر فردی	۸
۱۱	۵۵	آقا	دکتری	مشاوره	مشاور فردی	۳۰
۱۲	۳۹	خانم	دکتری	روانشناسی	مشاور خانواده	۱۵
۱۳	۴۲	خانم	دکتری	روانشناسی	درمانگر کودک	۱۲
۱۴	۳۷	خانم	دکتری	روانشناسی	مشاور خانواده	۱۳
۱۵	۴۰	خانم	دکتری	روانشناسی	درمانگر کودک	۸
۱۶	۳۸	خانم	دکتری	مشاوره	خانواده‌درمانگر	۱۰

شماره شرکت‌کننده	سن	جنسیت	مقطع	رشته	شغل	سابقه کاری
۱۷	۳۰	خانم	دکتری	روانشناسی	درمانگر کودک	۶
۱۸	۴۳	خانم	دکتری	روانشناسی	درمانگر نوجوان	۱۱
۱۹	۳۸	خانم	کارشناسی ارشد	مشاوره	مشاور نوجوان	۷
۲۰	۳۲	آقا	کارشناسی ارشد	مشاوره	زوج درمانگر	۸

یافته‌ها

از آنجایی که ملاک انتخاب پژوهشگر برای انتخاب نمونه، سن و جنس این افراد نبود، مصاحبه‌شوندگان به صورت ناهمگون در بازه سنی ۳۲ تا ۵۵ سال و ۵ نفر مرد و ۱۵ نفر خانم انتخاب شدند. از نظر میزان تحصیلات، ۳ نفر از این افراد دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۱۷ نفر دارای مدرک دکتری بودند که در رشته‌های مشاوره و روانشناسی با گرایش‌های متفاوتی تحصیل کرده بودند. با توجه به اینکه ملاک ورود این افراد حداقل سابقه کاری ۵ سال بود، مصاحبه‌شوندگان در بازه ۵ تا ۳۰ سال در حیطه‌های مختلف فعالیت می‌کردند.

مضامین مستخرج از مصاحبه‌ها در پاسخ به سوال پژوهشی در جدول ۲ گزارش شده است.

مقوله اصلی	مقوله فرعی	فراوانی
ویژگی‌های شخصیتی	خیرخواهی	۱
	خودمحور نبودن	۲
	هوش اخلاقی	۲
	روحیه سهم‌گذارانه	۱
	سویر ایگو قوی	۳
	داشتن چارچوب شخصی	۵
	علاقه اجتماعی	۲
	داشتن خط قرمز	۳
	سبک شخصیتی	۹
	پایبندی اخلاقی در تمام شئون زندگی	۲

مقوله اصلی	مقوله فرعی	فراوانی
رشد اخلاقی - حرفه ای	دوری از منفعت گرای شخصی	۵
	اولویت دادن نیازهای مراجع بر نیازهای خود	۲
	سطوح بالای رشد اخلاقی	۲
	صلاحیت حرفه ای	۵
	سلامت اخلاقی	۳
نظام ارزشی و اعتقادی	توجه به مبانی دینی	۳
	توجه به الگوهای اخلاقی در فرهنگ ایرانی	۲
	نظام باورها	۴
	غایت اندیشی	۳
	نظام ارزشی	۳
	مصلحت اندیشی	۳
	اهمیت به رعایت قوانین	۴
حساسیت به مسائل فرهنگی	توجه به تناسب رویکرد با فرهنگ مراجع	۵
	توجه به تناسب فنون درمان با فرهنگ	۲
	آگاهی از چالش اخلاقی مختص به فرهنگ	۲
	آگاهی از رویکردهای بومی	۲
	توجه به فاصله طبقاتی	۱
	توجه به عرف خرده فرهنگ	۸
	توجه به تنوع فرهنگی در شهرهای مختلف	۲
آگاهی از کاستی های نظامنامه	کلی گویی در نظامنامه	۹
	عدم وضوح مفاد نظامنامه	۷
	کاربرد نبودن مباحث نظامنامه	۶
	نپرداختن به موضوعات مبتلا به درمانگران	۵
	عدم بومی سازی نظامنامه	۳
	کمبود قوانین مربوط به مشاوره در فضای مجازی	۳
	عدم لحاظ شدن مسائل اعتقادی در نظامنامه	۱

همانگونه که در جدول بالا مشاهده می شود، از تحلیل مصاحبه های شرکت کننده ها ۵ مضمون اصلی و ۳۶ مضمون فرعی به دست آمد. در ذیل هر مضمون اصلی، مضامین فرعی فهرست شده است:

الف - ویژگی‌های شخصیتی

اولین مقوله اصلی با عنوان ویژگی شخصیتی شامل ده مقوله فرعی می‌باشد که عبارتند از: (۱) **خیرخواهی**؛ این ویژگی یکی از مواردی است که در درک مسائل اخلاقی کمک‌کننده بود. شرکت‌کننده کد ۱۱ بیان کرد «مفهومی تحت عنوان خیرخواهی در نظامنامه‌ها ندیدم و ما در فرهنگمون موضوعی مثل خیرخواهی داریم که به عنوان یک ویژگی در مشاور در درک اخلاقیات مهم هست».

(۲) **خودمحور نبودن**؛ ویژگی دیگری که باعث می‌شود مشاور افراد دیگر بالاحص منافع مراجع خود را مورد توجه قرار دهد خودمحور نبودن است که شرکت‌کننده‌های کد ۵ و ۲۰ به ترتیب به این مورد اشاره کردند. «مهم که فقط به فکر خودمون و شرایط شغلیمون نباشیم» «برای من مهم فقط شرایط خودمو و منافعم رو ببینم و به افراد دیگه هم اهمیت بدم».

(۳) **هوش اخلاقی**؛ از مواردی دیگری که شرکت‌کننده‌های کد ۱۵ و ۲۰ به آن اشاره کردند «هوش افراد در این ادراک تاثیرگذار» «توی روانشناسی در مورد بهره هوشی و هوش هیجانی خیلی صحبت شده ولی یکی دیگه از انواع هوش که در مانگر نیاز داشته باشه هوش اخلاقی» که در درک مسائل اخلاقی اثرگذار هست، هوش اخلاقی است.

(۴) **روحیه سهم‌گذارانه**؛ از موارد دیگه‌ای که شرکت‌کننده کد ۱۸ تجربه کرده بود اهمیت به سهم‌گذار بودن بود که تجربه خود را اینگونه مطرح کرد «اینکه مثلا جریان ساز باشم تو بحث والدگری که بعد از قضیه ابان پارسال بیشتر دغدغه مو دنبال کردم و نوجوان‌هایی که موضوعات جدیدی باید ببینم و با اینکه بهم فشار میاد برام مهم و می‌دونم تنها نمی‌تونم خیلی کارا رو بکنم و سعی می‌کنم دوستانم همراه خودم کنم و گروهی اقداماتی بکنیم و هر جایی کارگاه می‌ذارم».

(۵) **سوپر ایگو قوی**؛ داشتن فرمان قوی در ساختار شخصیتی به نظر شرکت‌کننده کد ۵

و ۶ در فهم چالش‌های اخلاقی اهمیت دارد و اینگونه بیان کردند «سوپرایگوی قوی یکی از عوامل مهم در داشتن استنباط از مسائل اخلاقی مثلا در افراد ضداجتماعی یکی از دلایلی که به رعایت اخلاقیات اهمیت نمیدن سوپرایگو ضعیف» «سوپرایگویی که در درمانگر شکل گرفته باشد تا بتونه درکی از اخلاقیات براش وجود داشته باشد مسلما باید قوی باشه».

۶) **داشتن چارچوب شخصی**؛ این ساختار به درمانگر در درک مسائل اخلاقی تاثیرگذار هست که شرکت‌کننده کد ۱ و ۱۴ اینگونه بیان کردند «مراجعی که پیش من میاد و ببینم مسئله‌اش در حیطه تخصصی من نیست پول اون جلسه رو از درصد خودم بهش پس می‌دم و خودمو ملزم می‌دونم پول اون جلسه رو نگیرم و یکسری چارچوب شخصی دارم» «یک معیار درونی و چارچوب درونی و شخصی دارم که توی درک و حل مسائل اخلاقی اونها خیلی تعیین‌کننده هستند».

۷) **علاقه اجتماعی**؛ ویژگی دیگری که به نظر شرکت‌کننده کد ۱۳ در درک مسائل اخلاقی مهم هست **علاقه اجتماعی** می‌باشد و گفت «مورد دیگه به نظرم کارکترای شخصیتی درمانگر و فاکتورهای شخصیتی باعث میشه ادراک اخلاقی بالاتری داشته باشه و توی زندگی جاری و روزمره فرد وجود داره مثلا **علاقه اجتماعی**».

۸) **داشتن خط قرمز**؛ زمانی که فرد حد و حدودی در زندگی داشته در درک و حل چالش‌های اخلاقی این خطوط قرمز را در نظر می‌گیرد و سه شرکت‌کننده و کد ۱۳ و ۱۸ به این موضوع اشاره کردند «مورد دیگه ای که من خیلی باهاش درگیرم **خط قرمز** هست و اینکه **خط قرمز** رو درمانگرا بدونن و خودشون **خط قرمز**ی داشته باشن و رعایت کنن تا بیشتر مراقب باشن» «اینکه من درمانگر به **خط قرمز**ی رو رعایت کنم باید اونا رو بدونم و خودمم توی زندگیم این **خط قرمز** رو داشته باشم و خود این یکی از پیش‌زمینه‌های اهمیت به مسائل اخلاقی چون وقتی من به **خط قرمز**ی مشخص می‌کنم یعنی اخلاقیات برام مهم».

۹) **سبک شخصیتی**؛ این مورد با توجه به اهمیتی که دارد در مصاحبه نه نفر از شرکت‌کننده مطرح شد و کد ۱۵ و ۱۷ بیان کردند «چون این کار و حرفه بخش مهمی از زندگی من و مسائلی هم که اونجا پیش میاد جزئی از تصمیمات و افکار و باورها و رفتارهایی که در طول زندگی انجام دادم برداشت‌ها ممکن متفاوت باشه و شخصیت افراد توی این ادراک دخیل» «شخصیت خودم که یکم وسواس دارم که چی درست و غلط و حتی توی درمان خیلی حواسم جمع بعد جلسات درمان اکثر مواقع جلسمو مرور می‌کنم تا اشتباهی نکرده باشم».

۱۰) **پایبندی اخلاقی در تمام شئون زندگی**؛ با توجه به اینکه مشاور نقش‌های دیگری در زندگی داراست و نقش حرفه‌ای وی از حیطه‌های دیگر زندگی جدا نیست، اگر مشاور در شئون دیگر اخلاق رو درک و رعایت کند در حیطه شغلی وی نیز اثرگذار است و کد ۲ و ۱۹ در این باره اینگونه گفتند «من معمولا چون حتی جدای از کارم خیلی مراقب حد و حدود روابطم هستم برام اینطور نبوده که بخوام تو کارم مراقب باشم انگار به فرایند خودکاری و انگار اصول زندگی تو کارم اومده» «خط مشی زندگی من می‌گه تکلیف من چیه و این اخلاقیات توی تمام ابعاد زندگی منه».

ب- رشد اخلاقی - حرفه‌ای

مقوله اصلی بعدی رشد اخلاقی - حرفه‌ای می‌باشد که پنج مقوله زیر را شامل می‌شود:

۱) **دوری از منفعت گرای شخصی**؛ یکی از مواردی که نشان‌دهنده درک بالا مشاوران از چالش‌های اخلاقی دیدن منافع دیگران است که ۵ شرکت‌کننده به آن اشاره کردند از جمله کد ۷ و ۱۱ که گفتند «درمانگر ممکن این تبعیض رو در انتخاب مراجع‌هایی که وضعیت مالی بالاتری دارن داشته باشه مراجعین را بیشتر از اون تعدادی که نیاز هست می‌کشوند باید از لحاظ اخلاقی بیشتر بهش پرداخته بشه» «درمانگر کلا با مراجع‌هایی که وضعیت مالی خوبی

داشتن و سرشناس بودن و نمی‌خواستن کسی توی کلینیک بیستشون یا بفهمه مشکلاتی دارن جلساتی در منزل مراجعین داره همین مسئله مالی که خیلی از همکارا اصول اخلاقی رو رعایت نمی‌کنن و طبق تعرفه هزینه نمی‌گیرن یا مراجع رو به خاطر پول می‌کشونن».

۲) اولویت دادن نیازهای مراجع بر نیازهای خود؛ ترجیحات مشاور یکی دیگر از مواردی که در درک مسائل اخلاقی باید در نظر گرفت که در صحبت‌های شرکت‌کننده کد ۱۵ و ۱۸ دیده شد و کد ۱۸ گفت «اینکه قبل هر جلسه تو مواجهه تو مراجع باید دقت کنیم چه چیزهایی در درون من بالا میاد و اونا رو بشناسم و نذارم جلسه رو تحت تاثیر قرار بده و نیازها و خواسته‌های درست مراجع اولویت داشته باشه و خیلی مهم اینو بشناسیم تا به درونیات مراجع پاسخ بدم تا نیازهای خودم».

۳) سطوح بالای رشد اخلاقی؛ مسلما طی کردن مسیر رشد اخلاقی و رسیدن به سطوح بالا در ادراک بهتر اخلاقیات کمک‌کننده هست و شرکت‌کننده کد ۱۲ و ۲۰ به این مورد اشاره کردند. «به نظرم درمانگر باید به یه مرحله رشدی از لحاظ اخلاقی رسیده باشه تا موضوعات اخلاقی رو درک بکنه و براش مهم باشه کار غیر اخلاقی نکنه و اخلاق پایه شناختی داره و همه نمی‌رسن به اون مرحله که موضوعات رو به خوبی درک کنن» «رسیدن به سطوح بالای رشد اخلاقی و بررسی اون نشون میده فرد درک بالاتری از مسائل اخلاقی داره».

۴) صلاحیت حرفه‌ای؛ یکی دیگر از مواردی که پنج شرکت‌کننده از جمله کد ۹ و ۱۴ در مورد آن صحبت کردند صلاحیت حرفه‌ای می‌باشد. «معیاری باشه تا بگیریم این فرد صلاحیت عمومی داره و آیا افراد با تخصص وارد اون حیطه شدند یا نه که خود این صلاحیت حرفه‌ای فاکتور مهمی برای اخلاقی بودن هست» «وقتی تکلیف ما با این رشته و کار خودمون بدونیم اخلاقیات هم رعایت می‌کنیم و درمانگر در چارچوب علمی حرکت کنه دائما سلابق شخصی و موارد غیر علمی رو توی حرفه اش دخیل نمی‌کنه».

۵) **سلامت اخلاقی**؛ زمانی که مشاور سلامت اخلاقی نداشته باشد مشکلاتی برای حرفه پیش می‌آید که سه نفر از مصاحبه‌شونده‌ها از جمله کد ۵ و ۱۰ مطرح کردند «نیاز معیاری باشد تا بگیم این فرد اخلاقیات رو داره و برای این شغل مناسب هست» «سلامت نسبی اخلاقی درمانگر که نقش پررنگی داره در فهم موضوعات اخلاقی داره و شاید یکی از پیش شرط‌های مهم هست».

ج- نظام ارزشی - اعتقادی

این مقوله در برگیرنده هفت مقوله فرعی به شرح زیر می‌باشد:

۱) **توجه به مبانی دینی**؛ از مواردی که در درک مسائل اخلاقی از دید سه مشارکت‌کننده مطرح شد توجه مشاور به مبانی دینی است که کد ۱۸ بیان کرد «با توجه به اینکه ما مبانی دینی داریم مثلاً احادیثی که می‌خونم یکیش اینه که امام حسین گفتن احتیاجات مردم به سمت شما نعمت و رو گردانی نکنین و این خیلی برام اهمیت داره دین ما خیلی تاکید داره که به دیگری کمک کنین».

۲) **توجه به الگوهای اخلاقی در فرهنگ ایرانی**؛ دو مصاحبه‌شونده اهمیت به الگوهایی که در فرهنگ مطرح هستند را در مسیر حل چالش‌های اخلاقی کمک‌کننده دانستند و کد ۹ این موضوع را مطرح کرد «ما کسانی رو که به عنوان اسطوره اخلاقی می‌شناسیم که در بخش ادبیات از جمله سعدی و خواجه عبدالله انصاری و حافظ و مولوی... که هم تلطیف بشه هم در تفسیر موارد ذکر شده باشه».

۳) **نظام باورها**؛ با توجه به اینکه باورهای مشاور در فهم مسائل اخلاقی نقش مهمی دارد چهار شرکت‌کننده به آن اشاره کردند و شرکت‌کننده کد ۱۳ و ۱۶ بیان کردند که «برای من اصول اعتقادی خیلی کمک‌کردم» «مبنای دینی بهم تو درک مسائل اخلاقی کمک کرد و اون اعتقادات و باورهای من توی این مورد موثر بوده».

۴) **غایت اندیشی؛** از دیگر مواردی که در درک مشاور از چالش اخلاقی اهمیت دارد توجه وی به نتایج بلندمدت است که از سه مصاحبه‌شونده و کد ۵ و ۱۲ اینگونه آن را مطرح کردند «در آینده از لحاظ تحصیلی و شغلی و خانوادگی این مراجع چه شرایطی با توجه به کاری که می‌کنیم می‌تونه داشته باشه» «رفتارهای من درمانگر چه تبعاتی رو طول زمان داره و تاثیرات بلندمدت باید بهش توجه بشه».

۵) **نظام ارزشی؛** مشاور ارزش‌هایی دارد که این نظام ارزشی در فم مسائل اخلاقی تاثیرگذار و سه نفر از مصاحبه‌شونده‌ها از جمله کد ۲ و ۱۱ اینگونه گفتند «اینکه درک اخلاقی می‌تونه با توجه به اینکه بعضی چیزها برای فرد می‌تونه ارزش باشه اونارو انجام بده و بعضی چیزها براش ارزش نباشه انجام نده» «ارزش‌های من جز معیارهای اساسی است و جهان بینی و دنیای پدیدارشناسی من خیلی توی این مورد تاثیرگذاره».

۶) **مصلحت اندیشی؛** دیدن مصلحت افراد به عنوان موضوعی که مشاور در زمان مواجهه با چالش اخلاقی باید در نظر بگیرد توسط سه مشارکت‌کننده شامل ۱۶ و ۱۷ بیان شد «این برای همکاران من توی حیطة پیش از ازدواج اتفاق افتاده بود و دختر پسری که با هم در ارتباط بودن بعد میان برای مطرح کردن مشکلاتی و دختر خانم بعد از صحبت با مشاوره منصرف میشه و اقا پسر درمانگر رو تهدید کرده بود به اسیدپاشی که چرا دختر خانم بعد صحبت با مشاور منصرف شده بود و این حمایتی که مشاور نیاز داره هم باید در نظر گرفته بشه» «توی این چالش میبینم چه معایب و مزایایی برای خودم داره».

۷) **اهمیت به رعایت قوانین؛** زمانی که مشاور به قوانین مطلع باشد و آنها را در حل مسائل اخلاقی رعایت کند از نظر چهار مصاحبه‌شونده تجربه کرده و کد ۶ و ۷ گفتند «براساس قوانین این رفتاری رو کردم و رعایت کردن قوانین برام خیلی مهم» «متوجه شدم تخطی از قانون عواقبی فراتر از یک جریمه داره و توی کارم این هست از لحاظ قانونی مواردی رو بررسی می‌کنم».

د- حساسیت به مسائل فرهنگی

مقوله اصلی بعدی با عنوان حساسیت به مسائل فرهنگی شامل هفت مقوله فرعی می‌باشد که عبارتند از:

۱) توجه به تناسب رویکرد با فرهنگ مراجع؛ پنج شرکت‌کننده به این موضوع اشاره کردند و کد ۶ و ۱۲ اهمیتی که مشاور به تناسب رویکرد درمانیش با فرهنگ مراجع می‌دهد باعث میشه در فهم و حل چالش‌های اخلاقی ظرافت‌هایی را در نظر بگیرد «درمانگری از امریکا اومده و می‌گفتن درمان سیستمی می‌کنه و میره خونه مراجعین و این موضوع باعث مشکلات بیشتر در خانواده شده بود چون همسر خانم غیرتی شده بود و از یه جایی تنش‌ها بیشتر شد» «حتی در مورد رویکردهای درمانی ای که درمانگر استفاده می‌کنه بدون توجه به نظام ارزشی جامعه این رویکردها وارد شده و مورد استفاده قرار گرفتند یا الان رویکردهای مختلفی اومده مثلاً تو فلان رویکردی درمانگر خیلی جسورانه و تهاجمی کار میکنه و توجیحاتی داره ولی مراجع اسیب داده».

۲) توجه به تناسب فنون درمان با فرهنگ؛ گاهی مشاوران فزونی رو در درمان به کار می‌برند که مناسب فرهنگی نیست. شرکت‌کننده ۴ و ۱۴ به اهمیت رعایت این مورد اشاره کردند «مثلاً در ایران به هیچ وجه سایکوتراپی ای که فروید میگه را نمی‌تونیم در ایران اجرا کنیم چون خانم باید بخوابد روی کاناپه و من مشاور پیام بالاسرتون که اصلاً امکان پذیر نیست» «خیلی از تکنیک‌های علمی رو توی فرهنگ ما نمیشه اجرا کرد و من درمانگر باید به تناسب این فنون با فرهنگمون توجه کنیم».

۳) آگاهی از چالش اخلاقی مختص به فرهنگ؛ اطلاعی که مشاور از مختصات یک فرهنگ دارد در درک چالش‌های اون فرهنگ هم تاثیرگذاره و مصاحبه‌شونده ۵ و ۱۳ بیان کردند «ما از لحاظ فرهنگی چالشی که داریم خانواده انتظار داره بدون فرزندش چنین

رابطه‌ای داره که این رابطه درگیرش کرده» «مثلا توی اصول من به مادری حق ندارم بگم دخترش ارتباط داره و نقض رازداری میشه در صورتیکه می‌دونم با توجه به فرهنگ این برای دختر خطر محسوب میشه».

۴) آگاهی از رویکردهای بومی؛ زمانی که مشاور با رویکردهای بومی آشنایی داشته به نظر مشارکت‌کننده کد ۱ به فهم چالش‌های اخلاقی کمک می‌کند «توجه به رویکرد اسلامی توی درک خیلی مسائل کمک کنندست».

۵) توجه به فاصله طبقاتی؛ مورد دیگری که در درک مسائل اخلاقی اهمیت دارد فاصله طبقاتی جامعه است که مصاحبه‌شونده کد ۱۴ اینگونه مطرح کرد «مثلا بالا شهری جمله‌ای راهکاری از درمانگر پذیرفته س ولی پایین شهر اون پذیرفته شده نیست».

۶) توجه به عرف خرده فرهنگ؛ از دیگر مواردی که ۸ نفر از مصاحبه‌شونده‌ها به آن اشاره کردند عرف خرده فرهنگ‌ها بود که مشارکت‌کننده ۱۰ و ۱۵ تجربه خود را گفتند «اگر خانم کم حجابی وارد اتاق درمان بشه از ایشون می‌خوام عرف جامعه رو رعایت بکنه عرف جامعه یکسری راحتی‌ها رو قبول نمی‌کنه و هر روانشناسی باید عرف جامعه خودش رو رعایت کنه» «ولی همه چیز تو نظامنامه نیست مثل عرف جامعه من موردی داشتم که دختر پسر ۶ ماه بدون محرمیت نامزد بودن و این توی بافت و منطقه ای که من مشاوره می‌دادم عرف نبود و وقتی دیگران اینو در موردشون فهمیده بودن اینا دچار چالش‌هایی شده بودن و من درمانگر باید اینا رو در نظر بگیرم و اون مسئله رو با توجه به عرف اون منطقه بررسی می‌کنم».

۷) توجه به تنوع فرهنگی در شهرهای مختلف؛ موضوع دیگری که مصاحبه‌شونده کد ۴ و ۷ در مورد آن صحبت کردند تفاوت فرهنگی در مناطق مختلف بود «ولی توی شهرستانی که کار می‌کردم اسم کوچیک مراجع رو صدا زدن نشون از صمیمیت و براشون

عدم امنیت می‌آورد که من بعد مدتی فهمیدم» (نوع گفت‌وگو به نظرم شهر تا شهرم فرق می‌کنه از این جهت که مثلا توی شهر من همیشه مراجع رو با اسم کوچیک صدا بزنه و احساس بدی میکنه ولی شاید توی شهر دیگه این عادی باشه».

هـ - آگاهی از کاستی‌های نظامنامه

این مقوله در برگیرنده شش مقوله فرعی به شرح زیر می‌باشد:

(۱) کلی‌گویی در نظامنامه؛ از مواردی که باعث شده در چالش‌های اخلاقی مشاور دچار سردرگمی شود کلی‌گویی نظامنامه می‌باشد که نه شرکت‌کننده از جمله کد ۷ و ۱۶ بدان اشاره کردند «خود نظام نامه خیلی کلی گفته و مواردی هست که نسخه ای نداده و توی این یه سری موقعیت‌ها واقعا نمی‌دونیم چی کار کنیم» «به نظرم این توی اصول اخلاقی باید واضح تر در موردش صحبت بشه و اون کلیات باید موردی مطرح بشه و در نظامنامه خیلی موارد کلی مطرح شده».

(۲) عدم وضوح مفاد نظامنامه؛ از آنجا که یکی از منابع مهم مشاور در مواجهه و درک مسائل اخلاقی کمک‌کننده‌س واضح نبودن آن تبعاتی دارد که نه مصاحبه‌شونده در اینباره صحبت کردند از جمله کد ۱۰ و ۱۶ «مواردی بود که در بندها واضح نبود مثلا توی نظام نامه صرفا روی روابط دوگانه بالاخص جنسی تاکید شده و چیزهای ناواضح زیادی هست» «توی موارد مختلف اگر اصول واضح شده باشه و قوانین صریح تر باشه و خود جامعه هم براش شفاف باشه و بدونن که درمانگرا چه نکات و موارد اخلاقی رو ملزم هستن رعایت کنن و وظیفه درمانگر چی هست مسلما بهتر می‌دونیم چیکار کنیم».

(۳) کاربردی نبودن مباحث نظامنامه؛ اگر نظامنامه در موقعیت‌هایی که درمانگر دچار چالش اخلاقی می‌شود دستورالعملی کاربردی ارائه ندهد کارکردش کاهش پیدا می‌کند و شش مصاحبه‌شونده شامل کد ۵ و ۸ تجارب خود را اینگونه مطرح می‌کنند «در عمل خیلی

چالش‌هایی هست که ما بهش برمی‌خوریم که نمی‌دونیم بر اساس نظامنامه چی کار کنیم» «فکر نمی‌کنم توی نظام نامه دستورالعمل کارآمدی وجود داشته باشه و انگار در عمل با مسائل اخلاقی روبرو میشیم که که نظامنامه نمی‌تونه کمک کنه».

۴) **نپرداختن به موضوعات مبتلا به درمانگران؛** با توجه به مسائلی که در شرایط فعلی مشاوران با آن سروکار دارند و با توجه به نظر پنج مصاحبه‌شونده که در این مواقع نظامنامه کافی نبوده و کد ۱۴ و ۱۷ مطرح کردند که «در چالش اخلاقی نظامنامه خوب بوده ولی کافی نبوده و منشور خود سازمان که خیلی خلاصه ست و شامل چیزهای جدی تری که در اتاق درمان اتفاق میفته نیست مثلا در مورد کیس‌های خودکشی که من باهاش کار می‌کنم به جز چند بند، گفته نشده با مراجع خودکشی گرا چه کارهایی رو باید و چه کارهایی رو نباید از لحاظ اخلاقی و قانونی انجام بدیم» «بعضی جاها اینقدر اون موضوع و چالش جدید بوده که توی نظامنامه چیزی در موردش گفته نشده مثلا در مورد تماس تلفنی اگر خارج از تایم کاری باشه یا مشاوره‌هایی که الان در فضای مجازی داریم خیلی صحبتی نشده».

۵) **عدم بومی سازی نظامنامه؛** از دیگر مواردی که سه مصاحبه‌شونده کد ۹، ۱۰ و ۲۰ به آن اشاره کردند بومی نشدن محتوای نظامنامه است که سبب می‌شود در بعضی چالش‌های اخلاقی که در فرهنگی خاص پیش می‌آید کارایی لازم را نداشته باشد «خود نظامنامه نیاز به بومی سازی داره چون غیر از یکسری خط قرمزا که مطرح شده و کلیاتی گفته که نیاز با توجه به اون فرهنگ مواردی بررسی بشه» «توی نظام نامه اخلاقی خودمون با توجه به اینکه از کشورهای دیگه هم گرفته شده توی بخش صلاحیت و کارورزی» «نظامنامه باید با توجه به شرایط جامعه مواردی رو مطرح کنه و نیاز برای هر کشوری نظامنامه اخلاقی وجود داشته باشه».

۶) **کمبود قوانین مربوط به مشاوره در فضای مجازی؛** با توجه به اینکه مشاوره در

فضای مجازی چالش‌هایی را برای مشاوران به وجود آورده سه نفر از مصاحبه‌شوندگان از جمله کد ۱۳ در مورد این موضوع گفت «برای مشاوره‌های آنلاین مجوز برای کار توی اون فضا نیاز هست مثلاً توی اینستا من زیاد می‌بینم هر مادری صرفاً میاد تجاربشو میگه و کم کم به عنوان متخصص به افراد مشاوره میده و چون نظارت روی این موارد نیست هر کسی درمانگر و مشاور شده».

۷) **عدم لحاظ شدن مسائل اعتقادی در نظامنامه؛** توجه به مسائل اعتقادی از موارد مغفول‌مانده در نظامنامه می‌باشد که شرکت‌کننده کد ۱۳ در این مورد گفت «مسائل اعتقادی در نظر گرفته نشده و باورهای دینی لحاظ نشده و خود باورها خیلی توی درک این مسائل مهم‌اند».

نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش بررسی تجارب زیسته مشاوران از ادراک اخلاقی و چالش‌های آن در حرفه مشاوره بود که نتایج نشان داد این مشاوران درکی که از مسائل اخلاقی و چالش‌هایی که در آن تاثیرگذار است را شامل ویژگی‌های شخصیتی، رشد اخلاقی - حرفه ای، نظام ارزشی و اعتقادی، حساسیت به مسائل فرهنگی، توجه به عوامل اجتماعی و آگاهی از کاستی‌های نظامنامه می‌دانستند. هر چند که تا کنون تحقیقی در خصوص ادراک اخلاقی انجام نشده است در ادامه هر یک از این موارد موردبررسی قرار گرفته و با پژوهش‌های همسو و ناهمسو مقایسه می‌شوند.

اولین مضمون اصلی " شامل ویژگی‌های شخصیتی " که مضامین فرعی خیرخواهی، خودم‌محور نبودن، هوش اخلاقی، روحیه سهم‌گذارانه، سوپر ایگو قوی، داشتن چارچوب شخصی، علاقه اجتماعی، داشتن خط قرمز، سبک شخصیتی و پایبندی اخلاقی در تمام شئون زندگی " را در برمی‌گیرد. نتایج تحقیق برون^۱ و همکاران (۲۰۱۴) نشان داد این انتظار

---

1. Brown

که افراد با هویت و هوش اخلاقی بالاتر اخلاقی تر عمل نموده و در صورت انجام عملی غیراخلاقی احتمالاً بیش تر پشیمان شده و با ترک رفتارهای غیراخلاقی خود در پی جبران می‌باشند. هم‌چنین تحقیقات جاستن^۱ و همکاران (۲۰۱۴)، زینگ^۲ و کیونگ^۳ (۲۰۱۴) و هاردی^۴ و کارلو^۵ (۲۰۰۵) حاکی از وجود رابطه بین هویت و هوش اخلاقی با تصمیم‌گیری اخلاقی و رفتار اخلاقی می‌باشد. آذرباهمان و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهش خود نشان دادند هویت و هوش اخلاقی در تشخیص اینکه یک فرد در صورت ارتکاب به اولین رفتارهای غیراخلاقی، مسیر غیراخلاقی خود را ادامه می‌دهد و یا پشیمان شده و ادامه رفتارهای غیر اخلاقی خود را متوقف کند نقش دارند. به عبارتی سطح بالای هویت و هوش اخلاقی منجر به بروز رفتار مجاز اخلاقی در افراد می‌شود و به لزوم توجه بیشتر به ویژگی‌های فردی و اخلاقی در مسائل اخلاقی اشاره کردند. برای شخصیت اخلاقی طرحواره‌های اخلاقی برای درک مسائل فعال هستند (پسی^۶ و لسکی^۷، ۲۰۰۱). خیرمحوری مشاور به جای محوریت هواهای نفسانی در روایتی از امام صادق با مرد خردمند پارسا مشورت کن که او جز به خیر نظر ندهد. در این حدیث شریف به شرط «وَرَع» که مرتبه بالای تقواست، اشاره دارد. در تعلیل این امر، «خیرمحوری» مشاور در صورت داشتن تقوای الهی آمده است (جمالی فرد، ۱۳۹۵، ص. ۹۳).

دومین مضمون اصلی در این پژوهش " رشد اخلاقی - حرفه ای " که مضامین فرعی

-
1. Joosten
  2. Xing
  3. Keung
  4. Hardy
  5. Carlo
  6. lapsley
  7. Lasky

دوری از منفعت‌گرایی شخصی، اولویت دادن نیازهای مراجع بر نیازهای خود، سطوح بالای رشد اخلاقی، صلاحیت حرفه‌ای، سلامت اخلاقی^۱ را شامل می‌شود. با نمودیافتگی ظرفیت استدلال اخلاقی، افراد تمایل بیشتری پیدا می‌کنند که اصول اخلاقی را در قضاوت‌هایشان در موقعیت‌های اخلاقی به کار ببرند. افرادی که از نظر اخلاقی در سطح بالایی قرار دارند ظرفیت استدلال اخلاقی نسبتاً پیشرفته‌ای دارند (مجدآبادی فراهانی، ۱۳۹۴). پیامبر اسلام می‌فرمایند: با پرهیزگاری که آخرت را بر دنیا و کارهای شمارا بر کارهای خودشان ترجیح می‌دهند و ایثار می‌کنند، مشورت کنید. با توجه به این امر، مشاور نباید کارهای خود بر کارهای مراجع مقدم کرده و از موقعیت خود سوءاستفاده نمایند (جمالی فرد، ۱۳۹۵ ص ۱۳۱). مهم‌ترین اثر و نتیجه اخلاق حرفه‌ای در کار، رشد اخلاقی است، اخلاق که در همه سازمان‌ها و ارگان‌ها امتیاز اول را دارد و ضمن پیشرفت سازمان، رشد و تقویت اخلاقی را نیز در پی دارد (مهدوی، ۱۳۹۴، ص. ۸۱). بیشترین فراتحلیل انجام شده از نظریه پیاژه^۱ و کلبرگ^۲ الهام گرفته که براساس ساخت‌های شناختی افراد به مراحل اخلاقی بالاتر دست می‌یابند بنابراین تحول شناختی و تحول اخلاقی همبستگی بالا گزارش شده است (شعبانی، ۱۳۹۱، ص. ۶). اسلام رجوع به متخصص را لازم دانسته و این نکته در مشاوره نیز مورد تأکید ویژه قرار گرفته است. مشاوره با افرادی که از صلاحیت حرفه‌ای برخوردارند، مقتضای دوراندیشی برشمرده شده است (امامی‌راد، ۱۳۹۲).

مضمون سوم به دست آمده "نظام ارزشی و اعتقادی" فرد می‌باشد که شامل مضامین فرعی توجه به مبانی دینی، توجه به الگوهای اخلاقی در فرهنگ ایرانی، نظام باورها، غایت‌اندیشی، نظام ارزشی، مصلحت‌اندیشی، اهمیت به رعایت قوانین می‌شود. متعهد باقی ماندن

1. Piaget

2. Kohlberg

به ارزش‌های اخلاقی و رعایت هنجارهای اخلاقی چه در جامعه و چه در محیط‌های کاری، نیازمند آن است که احساس تعلق در بین افراد ایجاد شود و هر یک نسبت به رعایت ارزش‌ها، هنجارهای اخلاقی و رفاه و آسایش دیگران احساس مسئولیت نمایند. در این صورت هم نسبت به درونی کردن ارزش‌های اخلاقی و هم نسبت به رعایت این ارزش‌ها در رفتار خود متعهد باقی می‌مانند (مقدس و تابعی، ۱۳۹۹). دیدن مصلحت مراجع از دیگر مواردی که است مشاوران در درک اخلاقی اخلاقی تاثیرگذار دیده و جمالی فرد (۱۳۹۵، ص. ۱۱۴) در پژوهش خود عنوان می‌کند هدف و نقش اصلی در مشاوره، مراجع بوده و تمام مسائل اخلاقی برای رعایت حقوق او وضع شده است و دیدن مصلحت مراجع از وظایف مشاور است. نظام اخلاق اسلامی به گونه‌ای است که با اخلاق حرفه‌ای درهم‌آمیخته و تفکیک‌ناپذیر است؛ زیرا در این نظام ملاک نهایی و نهایت سعادت بشری، الله است و انسان در مقام خلیفه و جانشین الهی در زمین، محور توجهات اخلاقی است؛ بدین معنا که خشنودی انسان و خدمت به او موجب رضایت و تقرب به خداوند می‌شود؛ ازاینرو، نظام اخلاق اسلامی با توجه به ملاک نهایی، درصدد است با ارائه دستورالعمل‌ها و آیین‌نامه‌های اخلاقی در سطح حرفه و زندگی اجتماعی زمینه سعادت و کمال حقیقی بشر را فراهم آورد (عاملی، ۱۳۸۱، ص. ۴۵). یکی از مواردی که در مواجهه با چالش اخلاقی و فهم آن تاثیرگذار است مبانی دینی مشاور است و امامی‌راد (۱۳۹۲، ۱۰۴) در پژوهش خود به این موضوع اشاره دارد که مشاور اسلامی به عنوان شخص مسلمان حقیقت‌خواه بوده و در همه امور معیار را حقیقت قرار می‌دهد. زندگانی پیشوایان معصوم و یاران با فضیلت آنان، گواه روشنی بر موقعیت اخلاقی و فضائل آنها می‌باشد. اولین کسی که علم اخلاق را تاسیس کرد امیر مؤمنان بود که در نامه معروفش به فرزندش امام مجتبی بعد از بازگشت از صفین، اساس

و ریشه مسائل اخلاقی را تبیین فرمود و ملکات فضیلت و صفات رذیلت به عالی‌ترین وجهی در آن مورد تحلیل قرار گرفته است (مکارم شیرازی، ۱۳۷۸ ش). هم‌چنین نمازی و ابراهیمی (۱۳۹۶، ص. ۱۱۴) در پژوهش خود نشان دادند دین‌داری تاثیر مثبتی بر شدت اخلاقی ادراک شده دارد و سازه دینداری دارای بیشترین تاثیر بر شدت اخلاقی است.

چهارمین مضمون اصلی در این تحقیق " حساسیت به مسائل فرهنگی " است که مضامین فرعی ؛ توجه به تناسب رویکرد با فرهنگ مراجع، توجه به تناسب فنون درمان با فرهنگ و آگاهی از چالش اخلاقی مختص به فرهنگ، آگاهی از رویکردهای بومی، توجه به فاصله طبقاتی، توجه به عرف خرده فرهنگ و توجه به تنوع فرهنگی را در برمی گیرد. در مشاوره با این گستره عظیم، بسیاری از مسائل از جمله شخصیت غالب فرهنگی، رنگ، نژاد، زبان، درک و تفهیم و تفاهم اصطلاحات، زبان بدن و بسیار از مسائل نقش دارد که اگر مشاوران از این موارد مطلع بوده مسائل مراجعین را بهتر درک کرده و در پی آن درمان مناسب شکل گیرد و راهنمایی برای رشد و بالندگی ایشان در مسیر همگون با فرهنگشان انجام شود. این امر باعث می‌شود تا آسیب‌های احتمالی و فرصت‌های رشد بهتر شناسایی شده و راهکارهای مناسبتر و بدون آسیب توسط مشاور ارائه گردد. درعین حال اگر نیاز به رواندرمانی نیز باشد، کار بسیار ظریفتر است و دقت بیشتری را می‌طلبد که بدون شناخت فرهنگی مراجع دقت لازم از دست خواهد رفت و شاید عواقب ناخوشایندی به دنبال داشته باشد (جمالی فرد، ۱۳۹۵، ص. ۱۶۸). فیشر^۱ و شوارتز^۲ (۲۰۱۱) مطرح کرده‌اند که ملت‌ها لزوماً همگن نیستند و ممکن است گوناگونی فرهنگی زیادی درون یک ملت مشاهده شود. بنابراین اهمیت درمانگر به فرهنگ جامعه خود و تناسب رویکرد و فنون مورد استفاده با این

---

1. Fischer

2. Schwartz

فرهنگ و چالش‌هایی که در فرهنگی خاص وجود دارد نمودی از درک اخلاقی درمانگر است. کسی که به مسائل سیاسی و اجتماعی شهر خود آگاه‌تر بود، مشورت می‌کند. این‌ها می‌تواند به عنوان مؤیدی برای شرط علم مشاور درزمینه‌ی مورد مشاوره باشد (جمالی فرد، ۱۳۹۵، ص. ۷۸). حیطه اخلاق را می‌توان با این ایده که اخلاق به تنظیم روابط اجتماعی افراد مربوط است، توضیح داد (کارنز، ۲۰۱۳).

مضمون اصلی پنجم در این بخش " آگاهی از کاستی‌های نظامنامه " که مضامین فرعی عدم وضوح مفاد نظامنامه، کلی‌گویی در نظامنامه، کاربردی نبودن مباحث نظامنامه، کاربردی نبودن مباحث نظامنامه، نپرداختن به موضوعات مبتلا به درمانگران، عدم بومی سازی نظامنامه، کمبود قوانین مربوط به مشاوره در فضای مجازی، عدم لحاظ شدن مسائل اعتقادی در نظامنامه را شامل می‌شود. با توجه به اهمیت رعایت نظامنامه‌های اخلاقی در بین روانشناسان و شیوع نسبتاً بالای چالش‌های اخلاقی در بین روانشناسان در پژوهشی بین روانشناسان نظامی این چالش‌های اخلاقی موردبررسی قرار گرفت (سپهوند و همکاران، ۱۳۹۹، ص. ۲۱). شناخت چالش‌های اخلاقی در میان روانشناسان اولین گام در اصلاح و بازنگری نظامنامه اخلاقی موجود و حتی تهیه و تدوین کدهای اخلاقی جدید است. شناسایی چالش‌ها همچنین می‌تواند به فراهم کردن راه حل و تنظیم راهنمای عملی منجر شود (دوران و همکاران، ۱۳۹۱، ص. ۳۶). البته در برخی شرایط؛ اصول و نظریه‌ها کمکی به حل چالش نمی‌کند. در مجموع راه مناسب حل چالش‌ها، توجه به هر دو رویکرد رعایت اصول و نظریه‌های اخلاقی و در نظر گرفتن همه ابعاد در یک مورد جزیی است که برخی آن موازنه متفکرانه نامیدند (اسلامی، دبیری و علیزاده، ۱۳۸۸، ص. ۳۲). در پژوهشی سالاری فر (۱۴۰۱، ص. ۱۷۳) بیان می‌کند عدم تناسب برخی قواعد اخلاقی مشاوره با فرهنگ جامعه و تطبیق یک

رابطه ویژه درمانی بر قوانین اخلاقی مشاوران را دچار مشکل می‌کند. در تبیین نتیجه این پژوهش می‌توان گفت صرف دعوت از افراد به اخلاقی عمل کردن، آنان را متخلق نمی‌کند. فرد باید چگونگی رعایت آن را نیز بداند. اخلاقی بودن سازمان هرگز به مجموعه باورهای اخلاقی در منشور اخلاقی آن آمده است محدود نمی‌شود بلکه سازمانی اخلاقی است که زندگی آن و سبک تعامل آن با محیط و حیات گروهی اعضای آن در همه لحظه‌ها اخلاقی باشد و رعایت اخلاق حرفه‌ای امری بسیار مهم و ضروری در هر شغلی محسوب می‌شود؛ اما در مشاغلی که با انسان سروکار دارند از جمله مشاور و روانشناس اهمیت این مسئله دوچندان می‌شود. به همین دلیل، رعایت اصول اخلاقی در مشاوره و روان‌درمانی، به دلیل ارزش و حساسیت کار مشاوره و موضوعی که درمانگر به آن می‌پردازد و شرافت علمی که در جهت بهبود وضعیت روانی و سازگاری‌های فردی و اجتماعی انسان به کار می‌رود، از اهمیتی خاص برخوردار است. هدف‌های زیادی از این راه تأمین می‌شود، که همگی در جهت توسعه و پیشرفت این حرفه کمکی ارزشمند می‌کند و حفظ شئون مشاوران و روان‌درمانگران در پی خواهد داشت. دانش اصول اخلاقی مشاور مسئولیت‌های حرفه‌ای وی را تصدیق می‌کند. روانشناسان و مشاوران در ارتباط موثر با مراجعین خود عمدتاً بر باورها، ارزش‌ها سر و کار دارند و در اغلب مواقع مراجعین با اعتماد به تعهد و تخصص و درصدد گرفتن کمک از آنها اسرار زندگی خود را برایشان بازگو می‌کنند. مسئولیت اجتناب‌ناپذیر انجام قضاوت‌های شغلی دقیق و آگاهانه در خصوص مسائل بسیار پیچیده و پیامدهای سرنوشت‌ساز بالقوه می‌تواند حتی مدبرترین درمانگرها را نیز به در نظر گرفتن محدودیت‌هایشان وادار کند. بنابراین یک مشاور باید پایبند به اصول اخلاقی باشد تا بتواند با اتخاذ تصمیمات اخلاقی برای مراجعینش موفق باشد و برای پایبند بودن به اصول اخلاقی، آگاهی داشتن نسبت به آنها کافی نیست و نیاز است تا مشاور و روانشناس در مسیر

رشد اخلاقی قدم برداشته و در جهت ارتقا آن تلاش کند زیرا با درک ملاک‌های اخلاقی، متخصص قدم در راهی می‌گذارد که هر چه پیش می‌رود با سوالات، ابهامات و مسائل اخلاقی تازه‌ای مواجه می‌شود که بررسی و پاسخ دادن به آنها او را به استانداردهای فراتر سوق می‌دهد که زمینه‌ساز پابندی به آنها شخصیتی رشدیافته از لحاظ اخلاقی می‌باشد. آگاهی اخلاقی یک فرایند پیوسته و جدی است که مستلزم پرسش به صورت دائم می‌باشد و بسیار حیاتی است اما معیارها و ضوابط را نمی‌توان بدون فکر به کار برد و پیش‌نیاز فکر کردن به این اصول، اهمیت بالای آنها برای مشاوره است که بستر شخصیتی آماده‌ای از لحاظ اخلاقی دارد که در هنگام مواجهه با نیازهایی که با منابع جور در نمی‌آیند، ارزش‌ها و مسئولیت‌هایی که با هم در تضادند، موقعیت‌هایی که معنی آنها بر طبق دورنما و بافت تغییر می‌کند، درک علمی از شرایط و مداخلات درمانی و احساسات و عکس‌العمل‌هایی که مانع پاسخ اثربخش می‌شوند، بهترین تصمیم اخلاقی را بگیرد.

منابع

۱. اسلامی، محمد تقی، دبیری، احمد و علیزاده، مهدی (۱۳۸۸). *اخلاق کاربردی، چالش‌ها و کاوش‌های نوین در اخلاق کاربردی*. قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.
۲. امامی‌راد، احمد (۱۳۹۲). مسائل اخلاقی در مشاوره اسلامی در رابطه با مراجعان. *ماهنامه معرفت*. ۱۹۲(۹)، ۹۶-۱۱۳.
۳. آذرباهمان، جلال؛ نیکومرام، هاشم؛ رویایی، رضاعلی و یعقوب‌نژاد، احمد (۱۳۹۷). تحلیل تشخیص رفتار سازگار و مجاز اخلاقی بر حسب هویت اخلاقی و هوش اخلاقی. *فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری*. ۱۵ (۱)، ۹۳-۹۸.
۴. بنی‌هاشمی، سید علی و علیزاده، حمید (۱۳۹۵). *ارزیابی و رتبه‌بندی معیارهای اخلاق حرفه‌ای و ارتباط آن با رضایت شغلی*. فصلنامه مطالعات اخلاق کاربردی. ۱۳ (۴۷)، ۱۰۳-۱۲۵.
۵. جمالی‌فرد، جواد (۱۳۹۵). *اهم ملاحظات اخلاقی مشاوره در جامعه المصطفی‌العالمیه با توجه به تنوع ملیت طالب*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۶. دوران، بهناز؛ مجدیان، محمد و میرزایی، غلامرضا (۱۳۹۱). بررسی چالش‌های اخلاقی روانشناسان نظامی. *فصلنامه روانشناسی نظامی*. ۳ (۹)، ۲۹-۳۸.
۷. ذکایی، سعید (۱۳۸۱). نظریه و روش تحقیقات کیفی. *فصلنامه علوم اجتماعی*. ۹ (۱۷)، ۴۱-۶۹.
۸. سالاری‌فر، محمدرضا (۱۴۰۱). چالش‌های اخلاقی در مشاوره و حل آن. *فصلنامه اخلاق و حیاتی*. ۳ (۲۲)، ۱۶۴-۲۰۰.
۹. سپهوند، رامین؛ راه‌نجات، امیرمحسن؛ شاهد حق‌مقدم، هاله؛ دنیوی، وحید و تقوا، ارسیا (۱۳۹۹). چالش‌های اخلاق حرفه‌ای در بین روان‌شناسان یک نیروی نظامی؛ با رویکرد کیفی. *اخلاق و تاریخ پزشکی*. ۱۳ (۱)، ۱۹-۳۰.
۱۰. شعبانی، زهرا (۱۳۹۱). *فرا تحلیل تحول اخلاقی در تحقیقات انجام شده طی سال‌های ۱۳۶۵-۱۳۸۸*. پژوهش و نگارش کتب دانشگاهی.، ۲۷، ۴۲-۸۱.
۱۱. کوری‌جرالد (۱۳۸۷). *نظریه‌های مشاوره و روان‌درمانی*. ترجمه: سید محمدی یحیی. چاپ دوم، نشر ارسباران.
۱۲. گل‌محمدیان، محسن؛ بهروزی، ناصر و یاسمی‌نژاد، پریسا (۱۳۹۵). هوش اخلاقی، ماهیت و ضرورت آن. *مجله اخلاق پزشکی*. ۹ (۳۳)، ۱۲۱-۱۴۲.

۱۳. عاملی، منیژه (۱۳۸۱). بررسی مبانی نظری اخلاق حرفه‌ای در اسلام. نشر موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران.
۱۴. عاطفی، مرجان و برزگری، الهه (۱۳۹۶). رابطه اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری: نقش ویژگی‌های فردی. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۲ (۲)، ۱۱۷-۱۲۶.
۱۵. قنبری، میترا (۱۳۹۷). رابطه بین تعهد شغلی با اخلاق حرفه‌ای و دلبستگی شغلی مشاوران شهر شیراز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی.
۱۶. نمازی، محمد و ابراهیمی، فهیمه (۱۳۹۶). بررسی تاثیر سازه‌های فردی و اجتماعی بر شدت اخلاقی ادراک شده توسط حسابداران. دو فصلنامه حسابداری/ارزشی و رفتاری. ۲ (۴)، ۹۷-۱۲۱.
۱۷. مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۷۸ش). اخلاق در قرآن، تعریف علم اخلاق، جلد اول، انتشارات امیرالمؤمنین.
۱۸. مهدوی، آمنه (۱۳۹۴). بررسی اخلاق حرفه‌ای از دیدگاه قرآن و حدیث. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
۱۹. مجدآبادی فراهانی، زهره (۱۳۹۴). هویت اخلاقی: شناسایی و سنجش روایی رگه‌های اخلاقی. روانشناسی تحولی: روانشناسان ایرانی. ۱۱ (۴۴)، ۳۶۸-۳۷۸.
۲۰. مقدس، زهرا و تابعی، ضیال‌الدین (۱۳۹۹). نقش نیازهای بنیادین روانشناختی در هویت اخلاقی. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری. ۱۵ (۱)، ۲۲-۲۹.
۲۱. محمدپور، ا (۱۳۹۲). روش تحقیق ضد روش، منطق و طرح در روش شناسی کیفی. ج. ۱ انتشارات جامعه شناسان.
۲۲. وصال، مینا (۱۳۹۳). اخلاق حرفه‌ای در حوزه روان‌شناسی و مشاوره (نگاهی به رازداری و حفظ حریم خصوصی مراجع). مجله اخلاق پزشکی. ۱۳ (۴۴)، ۱-۱۹.
23. Bagdasarov, Z. , Johnson, J. F. , MacDougall, A. E. , Steele, L. M. , Connelly, S. , & Mumford, M. D. (2016). **Mental models and ethical decision making: The mediating role of sensemaking.** *Journal of Business Ethics*, 138 (1), 133-144 .
24. Brown T, Rennekamp K, Seybert N, Zhu W. (2014). **Who stands at the top and bottom of the slippery slope?** Available at: <https://www.elsevier.com/solutions/ssrn>. Accessed: November 11, 2018 .

25. Bradley, L. Kottler, J. & Lehrman-Waterman, D. (2001). **Ethical issues in supervision.** In L. Bradley & N. Ladany (Eds.), **Counselor Supervision: Principles, and practice** (pp.). Philadelphia, PA: Taylor & Frances/Brunner-Routledge .
26. Chae, M. H. Kelly, D. B. Brown, C. F. & Bolen, M. A. (2004). **Relationship of ethnic identity and spiritual development: An exploratory study.** *Counseling and Values*, 25, 15-27 .
27. Fischer, R. & Schwartz, S. H. (2011). **Whence differences in value priorities? Individual, cultural, or artifactual sources.** *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 42, 1127-1144 .
28. George, J. (2009). **Perception, attribution and the management of diversity.** In: **Understanding and managing organizational behavior.** USA, Ed: Prentice Hall, chapter 4, 105-140 .
29. Hardy S, Carlo G. (2005). **Moral identities, social anxiety, and academic dishonesty among American college students.** *Journal Ethics & Behavior*; 17: 145-158 .
30. Henik, E. (2008). **Mad as hell or scared stiff? The effects of value conflict and emotions on potential whistle-blowers.** *Journal of Business Ethics*, 80 (1), 111-119 .
31. Jones, T. M. (1991). **Ethical decision making by individuals in organizations: An issue-contingent model.** *Academy of management review*, 16 (2), 366-395 .
32. Joosten A, Dijke M, Hiel A, Cremer D. (2014). **Feel good, do-good!? On consistency and compensation in moral self-regulation.** *Journal of Business Ethics*; 123 (1): 71-84 .
33. Kitchener, K. S. (1984). **Intuition, critical evaluation, and ethical principles: The foundation for ethical decisions in counseling psychology.** *The Counseling Psychologist*, 13, 43-55 .
34. Lee, C. C. , & Rodgers, R. A. (2009). **Counselor advocacy: Affecting systemic change in the public arena.** *Journal of Counseling & Development*, 87 (3), 284-287 .
35. Lapsley, D. K. , & Lasky, B. (2001). **Prototypic moral character.** *Identity*, 1, 345-363 .
36. Malley, P. B. , & Deklewa, E. P. (2013). **Legal and ethical dimensions for mental health professionals.** Taylor & Francis .
37. Remley, T. P. & Herlihy, B. (2005). **Ethical, legal and professional issues in counseling** (2nd ed). Upper Saddle River, NJ: Merrill/Prentice Hall .
38. Warren, J. , Ahls, C. , Asfaw, A. H. , Núñez, J. C. , Weatherford, J. , & Zakaria, N. S. (2014). **Ethics issues and training needs of mental health practitioners in a rural setting.** *Journal of Social Work Values and Ethics*, 11 (2), 61-75 .
39. Xing X, Keung M. (2014). **Moral identity in Chinese context: construction and validation of an objective measure.** *Research on Humanities & Social Sciences*; 4 (2): 34-45 .